

Eesti lindude staatus ja arvukus

Linnud on enamasti hea levimisvõimega ning reageerivad keskkonnamuutustele kiirelt, seepärast muutub pidevalt nende arvukus ja sageli ka levik. Kuigi Eesti ala linnustikku kirjeldati põhjalikult juba eelmise sajandi algul, on paljude sülaliste esimesed tõsiseltvõetavad arvukusandmed pärit vaid mõne aastakümne tagusest ajast ning varasemad ülestähendused annavad enamasti aimu vaid liikide suhtelisest esinemis-sagedusest.

Eesti Ornitoloogiaühing on kõigi Eesti linnuliikide esinemisstaatus (pesitseja, talvituja vm) ja pesitsusaegset arvukust hinnanud alates 1991. aastast viiel ning talvist arvukust alates 1998. aastast neljal korral. Arvukuse muutmise suundi ehk trende on hinnatud alates 1980. aastast. Eelmise aasta lõpuks valmis ülevaade Eesti linnustiku pesitsusaegsest ja talvisest seisundist aastatel 2008–2012. Muu hulgas hinnatakse ka kasutada olevate andmete usaldusväärsust ehk seda, kui hästi liike on uuritud. Kõik ülevaated on avaldatud EOÜ teadusajakirjas *Hirundo* ja neid saab lugeda ajakirja kodulehelt www.eoy.ee/hirundo.

Eesti lindude ametlikku nimestikku kuulus 31.12.2012 seisuga 381 loodus-

Nagu enamikul Eesti kanalistel, nii on ka tedre arvukus vähenenud juba mitukümmend aastat, kuid alles nüüd koostatakse tedre kaitse tegevuskava.

FOTO: INGVAR MUUSIKUS

likku päritolu ja meil või naabermaades püsiva asurkonna moodustanud sisetallutud liiki. Eestis pesitseb 229 liiki linde, kellest 209 liiki on regulaarselt haudelinnud. Talvel esineb meil 159 linnuliiki (regulaarselt 113) ja läbirändel 216 liiki (regulaarselt 204). Eksikülalisi on Eesti lindude nimestikus 123 liiki. Uusi linnuliike leitakse meil aga pidevalt ning seetõttu on praeguseks nimekiri täienenud juba kahe eksikülalisega. Kõige ajakohasemat teavet soovitate vaadata EOÜ kodulehelt.

Eestis pesitseb 13–20 miljonit paari linde, mis on umbes pool miljonit paari vähem kui eelmise hinnangu järgi. Seejuures on mittevärvulisi 0,7–1,1 mil-

jonit ning värvulisi 12,5–18,6 miljonit paari. Kõige arvukam pesitseja on endiselt metsvint 1,7–2,2 miljoni paariga. Maksimumhinnang ületab miljoni paari piiri veel salulehelinnul ja punarinnal. Tugev pesitsusaegse arvukuse tõus aastatel 1980–2012 on olnud 11% liikidest. Tugev langus oli täheldatav 14% liikidest, neist 24 mittevärvulisel ja 5 värvulisel. Tugevalt kahaneva arvukusega mittevärvuliste liikide arv on oluliselt suurenenud. Kui väga kõikuva arvukusega põldvutt välja arvata, siis on kanalised meie ainuke linnuselts, mille kõigi liikide arvukus on viimase 30 aastaga märgatavalt vähenenud.

loe edasi lk 2 ►

Jäälinnu joonistusvõistlus

Märtsis kuulutati välja suur jäälinnu joonistusvõistlus. Sellest on oodatud osa võtma igauks, olenemata vanusest või oskustest. Parimaid töid ootavad auhinnad ja nendest koostatakse rändnäitus, mida võib alates juunikuust näha erinevates Eesti paikades. Jäälinnu teemalised tööd tuleb saata või tuua hiljemalt 1. maiks 2014 Eesti Ornitoloogiaühingusse aadressil Veski 4, Tartu 51005. Lähemalt vaata aasta linna kodulehelt www.eoy.ee/jaalind ja Facebookist.

Lisateave: Elo Hermann, 5650 2137.

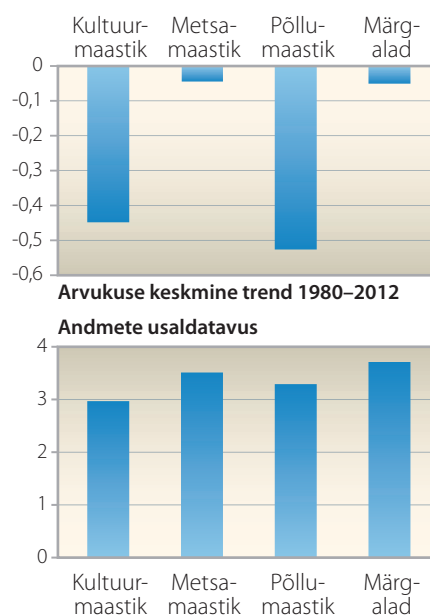
JOONISTUS: ANNA JASKA

◀ *algus lk 1* Pesitsusaegne arvukus on tugevalt kahanenud veel näiteks soopardil, hahal, kivirulliljal, vainuräстал, põhjatihasel ja põldtsiitsitajal. Märksa arvukamalt on meil pesitsema asunud näiteks laululuik, merikotkas, värbkakk, must-lepalind ja aed-roolind.

Meil talvituvate lindude arv võib aastati kõikuda suurtes piirides. Praeguste hinnangute kohaselt jääb või tuleb talveks meile 0,9–1,7 miljonit isendit mittevärvulisi ja 3,2–7,3 miljonit värvulist, mis teeb talvitujate koguarvuks kuni 9 miljonit lindu. Meie kõige arvukam talilind on rasvatihaane – tema maksimaalne arvukus ületab ainsana miljoni isendi piiri. Soodsatel talvedel võib poole miljoni isendi künnise ületada ka auli, põialpoisi ja urvalinnu arvukus.

Viimase 30 aasta jooksul on tublisti suurenenud merikotka, hiireviu, tuttvardi, jääkoskla, väikekoskla, kühnokk-luige ja laululuige talvine arvukus. Värvulistest on tugevat tõusutrendi näidanud roohabeka arvukus, kuid see on väga kõikuv. Ka rohevindi arvukus kosus palju aastaid, kuid on viimastel talvedel märgatavalt tagasi tõmbunud. Samal perioodil on oluliselt vähemaks jäänud talvituvaid kaelus-turteltuvisid, kanakulle, hahku ja kõiki meie mitterändseid kanalisi. Väga haruldaseks on muutunud roherähn.

Lindude arvukushinnangud esitatakse alati vähima ja suurima võimaliku vahemikuna. Paljudel liikidel erineb ülemine piir alumisest ligi kaks korda. See võib tähendada liigi arvukuse suurt loomulikkust, kuid sageli on selle põhjuseks hoopis hindamise alu-

Viimase neljakümne aastaga on põld-tsiitsitaja arvukus Eestis vähenenud ligi kakskümmend korda. Lõuna-Eestist on ta peaaegu kadunud.

FOTO: SERGEI PISAREVSKI/WIKIMEDIA

seks oleva andmestiku puudulikkus. Usaldatav arvuline andmestik on meil praegu olemas vaid 7% pesitsevate liikide ja 13% talvitujate kohta. Puudulik on andmestik 22% pesitsevate ja poolte talvituvate liikide kohta. Enamiku liikide pesitsusaegsete andmete usaldatavus osutus viimasel hindamisel eelmisega võrreldes märgatavalt väiksemaks. Selle põhjuseks on asjaolu, et juba niigi hästi uuritud liike uuritakse aina edasi ja uusi liike võetakse käsile minimaalselt.

Meie haudelinnustikust on keskmiselt parema uuritusega haukalised ja rähniliised. Kõige viletsam on andmestik tuviliste kohta: viiest liigist ühegi kohta pole meil olemas usaldatavat andmestikku. Kui meie haudelinnud jaotada peamise elupaigatüübi järgi, siis osutuvad keskmiselt kõige kehvemini uurituks kultuurmaastiku (linnad ja asulad) linnud ning kõige paremad andmed on meil märjalade (veekogud, laiud, rabad) liikide kohta. Kui võrrelda erinevates elupaigatüüpides pesitsevate liikide keskmise arvukuse trende, siis läheb Eestis kõige kehvemini kultuur- ja põllumaastiku lindudel. Tõsi,

Erinevate elupaigatüüpide linnustikuandmestiku analüüs näitab, et kõige kehvemini läheb Eestis kultuur- ja põllumaastiku lindudel, kuid just nende elupaikade linnustikust on meil ka kõige vähem teadmisi.

meie põllulindudest vähemalt kiivita- ja seisund on imekombel siiski paranenud. Paraku on andmestik just nende elupaigatüüpide liikide kohta kõige kehvim.

Niisiis tuleb kurbusega tõdeda, et sageli ei pöörata meil piisavalt tähelepanu kahaneva arvukusega liikidele ja suurima arvukuse langusega seltsid on andmete kvaliteedilt hoopis kõige kehvemas seisus. Eriti probleemsed on muidugi need liigid, kelle arvukus on tugevas languses, nt soopart, põldtsiitsitaja, nurmkana, kaelus-turteltuvi, turteltuvi. Neist kaks esimest on suisa II kaitsekategoorias, kuid liikide kaitse eest vastutavad ametid pole suutnud isegi nende liikide tegelikku arvukust hinnata.

Arukas linnukaitse saab põhineda vaid objektiivsetel andmetel ja nende hankimiseks tuleb pidevalt tööd teha. Tõsi, sageli pole sellestki kasu. Aastakümneid märgatavalt suurenenud arvukusega liigid püsivad järjekindlalt rangelt kaitstavate liikide nimestikus, samal ajal kui tugevalt kahaneva arvukusega liikide puhul ei suudeta isegi kaitse tegevuskavasid kinnitada, rääkimata nende elluviimisest. 29 praegu kahaneva liigi arvukus kahanes juba enne 2000. aastat. Nii olemegi jõudnud olukorda, kus merikotkas on peagi arvukam kui näiteks kunagi Setumaa karakterliigiks arvatud põldtsiitsitaja.

*Jaanus Elts
arvukuse hindamise töörühma juht*

Viis aastat talvist aialinnuvaatlust

Talv on parim aeg linnuvaatluste alustamiseks: linnuliike on küllaltki vähe, linnud on lehtede puudumise tõttu hästi nähtavad ja koonduvad tihti inimeste lähedusse toituma. Seetõttu on esmakordselt 35 aastat tagasi Suurbritannias korraldatud ühetunnine talviste aialindude loendus *Big Garden Birdwatch* kõikjal Euroopas väga populaarseks saanud. Viie talve jooksul on talvisest aialinnuvaatlusest kujunenud ka Eesti populaarseim linnuvaatlusüritus ja suurim rahvateaduse (*citizen science*) algatus, millest tänavu võttis osa ligi 3500 inimest, s.t iga 380. eestimaalane.

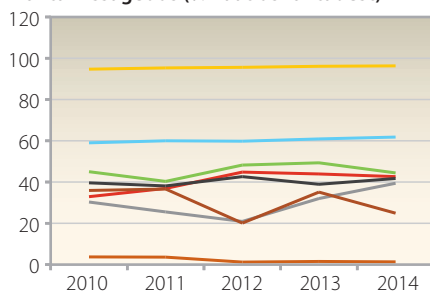
Vaatluskohtade ja vaatlejate arv on viie aastaga kolmekordistunud. Selline tõus näitab inimeste aina kasvavat huvi linnuvaatluse vastu. Samas tähendab see ka üha suuremat andmevalimit, mis võimaldab teha järjest usaldusväärsemaid järeldusi linnustiku käekäigu kohta. Liigiline mitmekesisus on aastati kõikunud 54 ja 62 vahel. Viie aasta jooksul on aialinnuvaatluse käigus kokku kohatud lausa 68 liiki. Haruldasematest lindudest on igal aastal koha-

Rasvatihane on konkurentsitu Eesti kõige arvukam talilind ja ka kõige sagedasem toidulauaküaline.

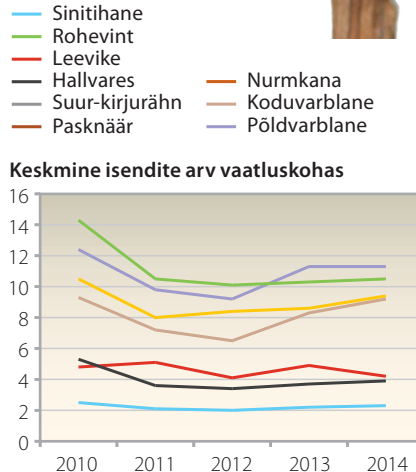
FOTO: TIIT KULAOIS

Tavalisemate ja suurimate muutustega talviste aialindude (pasknäär, suur-kirjurähn ja nurmkana) kohtamissagedus ja keskmine arv vaatluskohas. Varblaste arvu järsk suurenemine pärast 2012. a on seotud valiku „kodu- või põldvarblane“ eemaldamisega vaatlusankeedist.

Kohtamissagedus (% vaatluskohtadest)

Keskmine isendite arv vaatluskohas

Talvise aialinnuvaatluse statistika aastatel 2010–2014.

	2010	2011	2012	2013	2014
Linde	37 046	30 973	45 686	65 266	86 652
Vaatluskohti	888	948	1439	1817	2353
Vaatlejaid	1072	1134	2050	2501	3449
Liike	62	58	54	61	60
Linde vaatluskohas:					
aritmeetiline keskmine	43	33	32	36	37
mediaan	33	27	26	31	30
mood	24	15	12	15	20

tud värbkakku, valgeselg-kirjurähni ja hallõgijat, enamikul aastatel hallhaigrut, merikotkast, händkakku, laanerähni, käblikut ja vesipappi ning vähemalt ühel aastal tetre, faasanit, välja-loorkulli, laanepüüd, jäälindu ja mägi-kanepilindu.

Kõige arvukam liik on igal aastal olnud rasvatihane, kellele on aastast aastasse positsioone vahetades

järgnenud rohevint, kodu- ja põldvarblane, leevike, hallvares ja sinitihane. Enamiku liikide arvukus on olnud stabiilne; ootuspäraselt on kõikunud invasiooniliikide, eriti suur-kirjurähni ja pasknääri arvukus. Ka kohtamissageduse tabelit juhib kindlalt rasvatihane, kes on esinenud stabiilselt 95% vaatluskohtades, järgnevad sinitihane (ca 60%), rohevint (ca 45%), hallvares ja leevike (mõlemad ca 40%).

Ainus selgelt väheneva kohtamissagedusega liik on nurmkana (3,7% → 1,3%), kuigi tema keskmine isendite arv vaatluskohas on hoopis suurenenud (6,8 → 9,5 isendit).

Ehkki vaatlejate arvu kasv on selgelt mõjutanud nähtud lindude koguarvu, on selge muutus toimunud ka suhtarvudes. Lindude keskmine arv vaatluskohas on viieaastase perioodi jooksul jõudnud langeda ja siis taas tõusta. Kõige selgemini iseloomustab seda muutust mood ehk tüüpilisim lindude arv ühes vaatluskohas. Selline langus kuni 2012. aastani on seletatav külmade ja lumerohkete talvedega ning tõus mulluse ja tänavuse sooja talvega, mil lund oli vähe. Tõsisete järelduste tegemiseks on viieaastane andmerida siiski väga lühike ja küllaltki suurel määral mõjutatud kõrvalistest teguritest, näiteks ilmastikust.

Viimastel aastatel on rõhku pandud määramisuskuste parandamisele. Näiteks on aialinnuvaatluse kodulehel ja e-ankeedis levinumate talilindude suured värvipildid, sarnaste liikide puhul aga võrdluspildid. Just iga linu liigini määramise soodustamiseks ei ole viimastel aastatel vaatlusankeedis enam selliseid võimalusi nagu „kodu- või põldvarblane“ või „põhja- või salutihane“. Endiselt on aialinnuvaatlustele „pähklik“ rohe- ja hallpea-rähni eristamine.

Talvist aialinnuvaatlust tunnustati tänavu jaanuaris auhinnaga Aasta Keskkonnategu 2013. Suur tänu kõigile, kes on viie aasta jooksul kaasa löönud, ja põnevaid hetki aialindudega ka edaspidi!

Aarne Tuule
talvise aialinnuvaatluse eestvedaja

Jäälinnu talv ja kevad

Talv on jäälinnule kõige raskem aeg. Siis on oht, et toitumiseks sobivad veekogud külmuvad kinni. Seepärast rändab enamik jäälinde Eestist ära lõuna poole, ilmselt Kesk- ja Lõuna-Euroopasse. Arvatakse, et Eestisse riskib jääda vaid 20–50 lindu. Talvel võib jäälinde näha igasuguste avatud veekogude ääres, ka mererannikul. Eriti karmil talvel on üksikutes jäävabades jõelõikudes nähtud koos isegi viit jäälindu. Kui talvekülmu ulatub ka talvitusladele ja kestab kaua, võib see hukata suure osa jäälinnu asurkonnast.

Möödunud talv oli Eestis jäälinnule üsna armuline. Kõva külma oli vaid paar nädalat ja veekogudele jäi ka siis jäävabasid löike. Ilmselt just seepärast võis sel talvel näha tavapärasest rohkem jäälinde. Märtsi lõpuks oli Eesti Ornitoloogiaühingusse jõudnud teateid 40 jäälinnu talvise vaatluse kohta (detsembri-rist veebruarini). Ühtegi talvist vaatlust ei ole seni teada vaid Ida-Virumaalt ja Hiiumaalt. Saaremaal seevastu talvitus vähemalt neli lindu. Enamasti nähti üksikut lindu, viies kohas ka kahte. 75% lindudest olid jõe, oja või allika ääres, kuid linde nähti ka kraavil, järvel, mererannas, kalatiikidel, veepuhastusjaamas ja kopra ülejutusladel. Enamiku jäälinnukohtade veetas oli normaalne; tavapärasest madalama veetasemega veekogudel nähti rohkem jäälinde kui kõrge veetasemega veekogudel. 74%-s vaatluskohtadest oli veekogu jäälinnule sobiva selge läbipaistva veega.

On päris kindel, et kõiki jäälinde talvel üles ei leitud ja kõigist pole meile

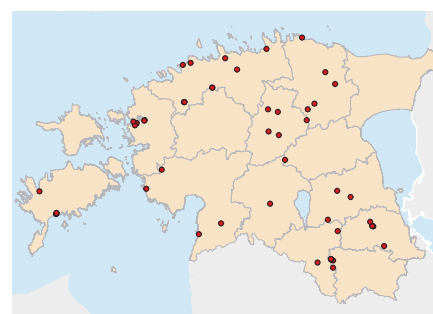

Jäälinnu pulmakommetes on oluline rituaal isase poolt emasele kingituse ülevandmine, milleks on kena kalake. Emaslinnu tunnuseks on punane värv alanokal. See võib olla üleni punane või ka ainult osaliselt.

FOTO: SVEN ZACEK

ka teatatud. Seepärast võib arvata, et möödunud talvel võis Eestis talvituda sadakond jäälindu või rohkemgi. Kui sa pole oma talvistest vaatlustest veel teada andnud, tee seda nüüd!

Talveks mujale rännanud jäälinnud saavad Eestisse tagasi ilmastikust olenevalt ilmselt märtsis või aprilli algul. Isaslinnud valivad siis endale territooriumi ja kaitsevad seda teiste liigikaaslaste eest. Aprillis võib hea õnne korral näha ka jäälinnu pulmamänge, kus isased teevad mängulende veest kõrgemale või lendavad koos emasega madalal vee kohal valjult häälitsedes. Kui kosjad sobitatud, alustatakse kohe pesa uuristamist. Sageli kasutatakse ka mõnd vana pesa. See on umbes poole meetri pikkune urg jõekaldas, mis lõpeb pesakoopaga. Selline pesa valmib mõne päevaga. Esimesed munad võivad jäälinnul olla

Jäälinnu vaatluskohad detsember 2013 kuni veebruar 2014. KAART: EOÜ

juba aprilli teises pooles, kokku on neid pesas tavaliselt 6–7.

Parimad kohad jäälinnu pesitsemiseks on madala ja selge veega ning kõrgemate kallastega jõelõigud, mille ääres on kalade passimiseks sobivaid vee kohale ulatuvaid oksa või puuronte. Kõige tuntumaks jäälinnu elukohaks on Taevaskoja piirkond Ahja jõel. Selle liivakivipaljanditest võib mõne meetri kõrguselt leida kümneid pesaavasid. Jäälinnule piisab siiski ka tavalisest madalamast kaldajärsakust ja vahel võib pesa leida isegi jõest eemalt mahalangenud puu juures. Jäälinnu pesitsusaeg on väga segane. Neil võib olla isegi kolm pesakonda aastas, seejuures eelmises veel pojad, kui uues juba munad. Samuti võib ühel isaslinnul olla kaks kaaslast. Seetõttu on jäälinde uurimine ja arvukuse hindamine üsna keeruline.

Arvatakse, et meil pesitseb 50–300 paari jäälinde. Kui palju neid tegelikult olla võiks, saame loodetavasti teada selle aasta jooksul. Selleks palume meile kõigist jäälinnuvaatlustest teada anda ning osaleda ka jõelinnuseire katsetamisel (vt lk 5).

Riho Kinks,
jäälinnuaasta eestvedaja

Väga külmal ajal tekivad veekogu aurust jäälinnu sulestikule jääklombid ja ka nokk külmub kinni. Pärast külma talve võib jäälinde Eestis väga haruldane olla.

FOTO: SVEN ZACEK

Aita lindude vaatlusandmete kogumisel

■ **Jäälinnu** talvise ja suvise arvukuse ning leviku täpsustamiseks ootab Eesti Ornitoloogiaühing selle aasta jooksul kõiki teateid kohatud jäälinnudest, ka tagantjärele möödunud talvest. Kui võimalik, palume vaatlustulemused kaardile märkida aasta linna kodulehel www.eoy.ee/jaalind, kus tuleb vastata ka mõnele lisaküsimusele jäälinnu elupaiga jm kohta. Teavet võib aga saata ka e-postiga aadressil riho.kinks@eoy.ee või teatada telefonil 742 2195.

■ Sel aastal katsetab EOÜ uut **jõe-linnuseire** metoodikat, et saada teavet tavalisemate jõeliikide, sh jäälinnu asustustiheduse kohta. Selleks ootame

abi loodusesõpradelt, kalastajatelt jt, kes läbivad vooluveekogudel pikemaid lõike jalgsi, kanuuga, kummipaadiga või muul viisil. Seire kodulehel tuleb kaardile märkida läbitud lõigu algus- ja lõpp-punkt ning teel kohatud kaheksa uuritava liigi lindude arv. Oodatud on vaatlusandmed nii jõgedelt kui ka ojadelt ja kraavidelt. Vaata lähemalt www.eoy.ee/joelinnuseire. Lisateave: joosep.tuvi@eoy.ee, tel 5330 1841.

■ **Nurmkana** aasta on lõppenud, kuid ornitoloogiaühing otsustas jätkata vaatlusandmete kogumist selle liigi kohta. Põhjuseks on nurmkana arvukuse jätkuv vähenemine ja vajadus jälgida tema käe-

käiku. Oma vaatlused pane kirja nurmkana kodulehel www.eoy.ee/nurmkana või teata telefonil 5664 9369 (Jaanus Aua). Eelmisel aastal laekus andmeid 604 nurmkana salga kohta 395 vaatlajalt. Eelmise aasta kokkuvõttega saab samuti tutvuda nurmkana kodulehel.

■ Käesolev aasta on riikliku **hanede** seire aasta. Kevadise seire eesmärk on kevadrändel peatuvate raba- ja suur-laukhanede ning valgepõsk-lagledel loendamine nende arvukuse hindamiseks ja pikaajalise dünaamika jälgimiseks. Kui soovid aprillis ja mais teha loendusi püsiseirealadel, võta ühendust Aivar Leitoga (aivar.leito@emu.ee, tel. 515 3995). Kõik hane ja laglekogumite muud vaatlusandmed palume sisestada eElurikkuse andmebaasi elurikkus.ut.ee.

■ Linnuvaatleja Marek Vahula alustab koostöös EOÜ röövlinnutöörühmaga **herilaseviu** uuringuid. Oodatud on eelkõige teated herilaseviu pesade kohta, aga ka muud teated selle liigi kohtamisest pesitsusajal. Oluline on teada anda täpne leiukoht ja vaatlaja kontaktandmed. Leitnud pesadest on kavas koguda toidujäänuseid herilaseviu toitumise analüüsimiseks ning pesad võetakse ka püsivaatluse alla pesitsus- edukuse jm jälgimiseks. Teated herilaseviu kohta palume saata e-posti aadressil marek53@hotmail.ee.

■ Möödunud talvel nähti Eestis vähemalt 57 **vöötkakku**. Sellest invasioonist täieliku ülevaate tegemiseks palume vöötkaku vaatlustest teada anda Mariliis Märtsonile (mariliis.martson@gmail.com, tel. 5306 8315).

Jõelinnuseires osalejatele on liikide määramisel ja vaatluste märkimisel abiks flaier.

Linnade linnuvaatluspäev löi rekordeid

30. märtsil 13. korda toimunud linnade linnuvaatluspäeval sündis tänu erakordselt varasele kevadele ja ilusale ilmale mitu rekordit. Rekordiks on 21 osalenud Eesti linna ning 116 vaatlajat. Esmakordselt olid esindatud Kivi-õli, Mustvee, Narva ja Sillamäe. Linnadest leiti kokku 113 linnuliiki, mis on samuti rohkem kui eales varem ja koguni 33 liiki enam kui eelmisel aastal. Liigirikkaima linna tiitli sai taas Haapsalu, kus pandi kirja 79 linnuliiki, mis kordab senist parimat tulemust. Haapsalule järgnes Tallinn 78 liigiga ja Paldiski 75 liigiga. Tähelepanuväärne on

Tartu tulemus 73 liigiga, mis on sise-maa linnade rekord. Varast kevadet näitasid paljudes linnades kohatud valgetoonekured, linavästrikud, võsaraadid, must-lepalinnud ning esimesed kivitäksid ja kukkurtihased. Vaatamata mitme rannikulinna osavõtule ei nähtud kusa-gil aga sooparti ja vähe oli ka kahlajaid. Suur tänu kõigile osalejatele ja Tarvo Valkerile, kes vaatluspäeva korraldas. Linnade linnuvaatluspäeva tulemusi vaata EOÜ kodulehelt.

Haapsalu võidutulemusse andis oma panuse kolm võistkonda. FOTO: ARVO TARMULA

Jää- ja rohukoskel

Eestis võib kohata kaht välimuselt üsna sarnast kosklaliiki – jääkosklat ja rohukosklat. Mõlemad on meil nii läbirändajad, pesitsejad kui ka talvitujad. Nad toituvad peamiselt väikestest kaladest, kelle järele sukelduvad vee alla. Mõlemad on umbes sinikael-pardi suurusel, jääkoskel pisut suurem kui rohukoskel. Kosklate isaslindude eristamiseks tuleb vaadata nende rinda – rohukosklal on rinnal pruunikas kirju muster. Emaslindudel tuleb aga vaadata kaela – rohukosklal on pruun kaelapiir hajus, jääkosklal terav. Kogenud vaatleja eristab kosklaid juba silueti järgi. Jääkoskel on viisaka pikajuukselise soenguga, mis võib tuules pisut lehvida. Rohukoskel on seevastu nagu ulakas punkar, kel on ülespoole püstine „hari“. Rohukoskla

ilme muudab teistsuguseks ka naljakas peenike, pisut ülespoole kaardus nokk.

Kuigi välimuselt ja eluviisilt on kosklad väga sarnased, on nende pesitusviis täiesti erinev. Rohukoskel pesitseb mererannikul ja väikestel mere-saartel. Oma pesa rajab ta maapinnale varjatult rohu sisse, sellest ka tema nimi. Jääkoskel elutseb nii mererannikul kui ka sisemaal ja on hoopis suluspesitseja. Tema pesa on enamasti puuõõnsuses, aga ka muudes uuretes, näiteks mereklindis, kivide või juurte vahel, mõnikord ka hoonetes. Samuti pesitseb jääkoskel meelsasti suures pesakastis. Kuna ta on tubli muneja, siis on Kihnus ja teistel meresaartel säilinud komme jääkosklatele omalaadseid pesakaste rajada, et nende mune toiduks korjata.

Väikesaartelt võib veel praegugi leida vanast tünnist tehtud jääkoskla pesakaste.

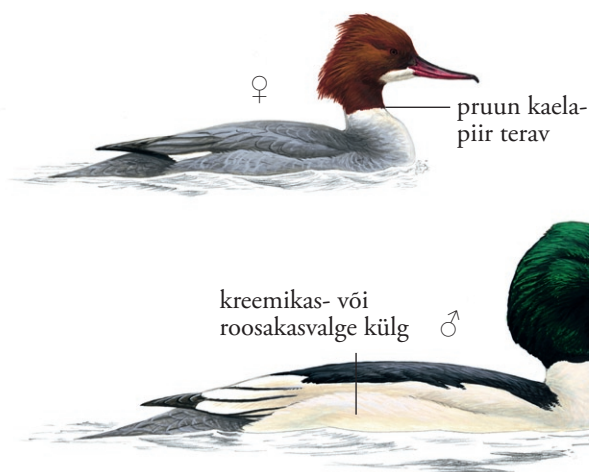
JOONISTUS: SANDRA SILVER

Nii on kosklad seal kanade eest.

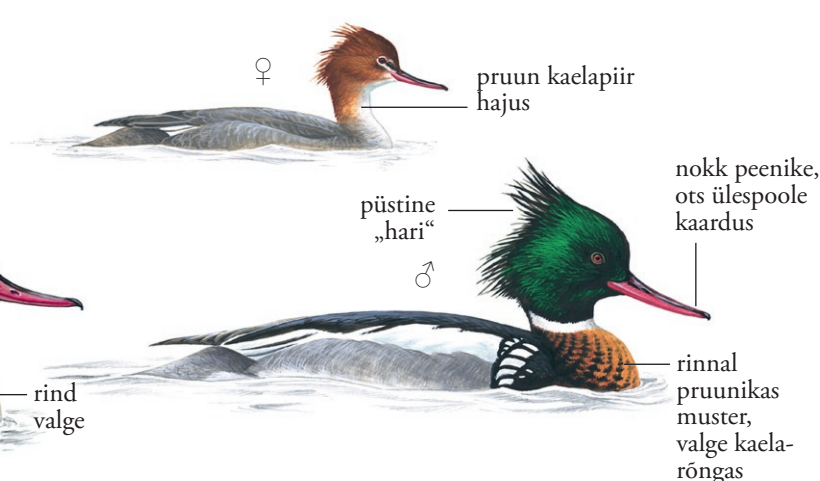
Rohukosklaid pesitseb Eestis 400–600 paari, jääkosklaid 1500–2000 paari. Talvel võib Eesti rannikumeres olla 500–1500 rohukosklat ja 4000–9000 jääkosklat.

Riho Kinks

JÄÄKOSKEL

ROHUKOSKEL

JOONISTUSED: MIKE LANGMAN/RSPB-IMAGES.COM

Isane koduvarblane

FOTO: VILJU PINNALT

Algab suvine aialinnuvaatlus

Juba viiendat aastat toimunud talvine aialinnuvaatlus on osutunud erakordselt menukaks (vt lk 3). Tulles vastu talviste aialinnuvaatlajate soovidele, käivitab Eesti Ornitoloogiaühing tänavu ka suvise aialinnupäeviku. Osalejad saavad koostada oma aias kohatud liikide nimekirja ning hoida silma peal aias pesitsevate lindude käekäigul. Loodud veebilehel saab oma vaatlustulemused üles märkida, neid hooaja lõpus ka salvestada ja välja trükkida. Nii kujunebki igaühel oma suvine aialinnupäevik. Veebilehel saab tutvuda teistegi osale-

jate aialindudega, leiab statistikat, juhi-seid, määramisabi jpm. Suvise aialinnupäeviku eesmärk on saada paremaid andmeid aedades elutsevate haudelindude (30–50 liiki) saabumise, pesitsus-fenoloogia ja pesitsusedukuse kohta. Nii saame igal aastal uusi andmeid meie tavaliste aialindude, näiteks kuldnoke ja koduvarblase pesitsusaegse käekäigu kohta. Loomulikult annab suvise aialinnupäeviku pidamine ka hea võimaluse oma koduümbruse linde paremini tundma õppida. Vaata www.eoy.ee/aed ja alusta oma aialinnupäeviku täitmist! Põnevaid suviseid aialinnuelamusi!

Meelis Unstal

Suvise aialinnupäeviku algataja

Tunnustati noori linnusõpru

Eelmise aasta 15. detsembril andis keskkonnaminister Keit Pentus-Rosimannus Estonia kontserdisaalis 26 noorele üle Noore looduskaitse märgi. Selle tunnustuse said ka neli Eesti Ornitoloogiaühingu liiget: Annaleena Vaher, Jürgen Ruut, Karl Tammiste ja Uku Rooni. Noore looduskaitse märki annab keskkonnaministeerium välja kolmandat aastat. Sellega tunnustatakse kuni 26-aastasi suure loodushuviga noori, kes on silma paistnud looduskaitsealases tegevuses.

Keskkonnaministeeriumi tunnustuse pälvinud noored looduskaitsejad.

FOTO: TIIT SILLAOTS

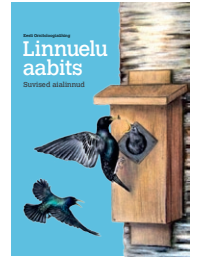
Õnnitlused

EOÜ õnnitleb juubeli puhul ja tänab toetuse eest:

Talvi Õkva 65
Anti Õun 65

EOÜ linnuraamat parimate seas

Apollo raamatupoe 2013. a parimate raamatute konkursil sai aimeraatute kategoorias kolmanda koha Eesti Ornitoloogiaühingu ja kirjastuse Menu koostöös ilmunud „Linnuelu aabits. Suvised aialinnud“. Hääletusel osales üle 5000 inimese. Samas sarjas ilmunud talviste ja suviste aialindude raamatuid saab soodushinnaga osta EOÜ kontorist.

Aasta keskkonnateo 2013

31. jaanuaril Tallinnas toimunud pidulikl sündmusel andis keskkonnaminister Keit Pentus-Rosimannus üle 2013. aasta parima keskkonnateo auhinna. Selle tiitli sai endale Eesti Ornitoloogiaühingu korraldatav talvine aialinnuvaatlus (vt lk 3). Kuigi aialinnuvaatlus toimus tänavu juba viiendat korda, sai see õige hoo sisse just eelmisel aastal, kui oluliselt suurenes nii osalejate arv kui ka meedia tähelepanu. EOÜ tänab talvise aialinnuvaatluse algatajat ja eestvedajat Aarne Tuulet ning kõiki osalenud linnusõpru. Täname ka Keskkonnainvesteeringute Keskust, kes on seda algatust püsivalt toetanud. Aasta keskkonnateo auhinda annab välja keskkon-

Aasta keskkonnateo tänukirja ja auhinna-raha võtsid keskkonnaministrilt (keskel) vastu EOÜ direktor Andres Kalamees (vasakul) ja talvise aialinnuvaatluse eestvedaja Aarne Tuule.

FOTO: ARDO KALJUVEE

naministeerium. EOÜ on keskkonnateo auhinna pälvinud ka varem, nimelt 2012. a üle Eesti toimunud õpetajate linnusõppe eest.

Auhinnatud uurimistööd lindudest

13. märtsil selgusid Tartu loodusmajas õpilaste keskkonnaalaste uurimistööde üle-eestilise konkursi võitjad. Tänavu laekus konkursile ligi 50 tööd. Retsensentide ja žürii otsusega saavutas 8.–9. klassi arvestuses esikoha EOÜ noorliige Mati Lepikson tööga „Haraka (*Pica pica* L.) pesade kvantitatiivne koostis ja pesaehituse ajabüdzett“. Auhinna vääriliseks tunnistati veel üks linnualane töö, Lisanna Lee uurimus „Nurmkanu bioloogiast ja levikust“, mis sai 5.–7. klassi arvestuses III koha. Alates 2009. aastast toimuvat konkursi korraldab Tartu Keskkonnahariduse Keskus koostöös haridus- ja teadusministeeriumiga.

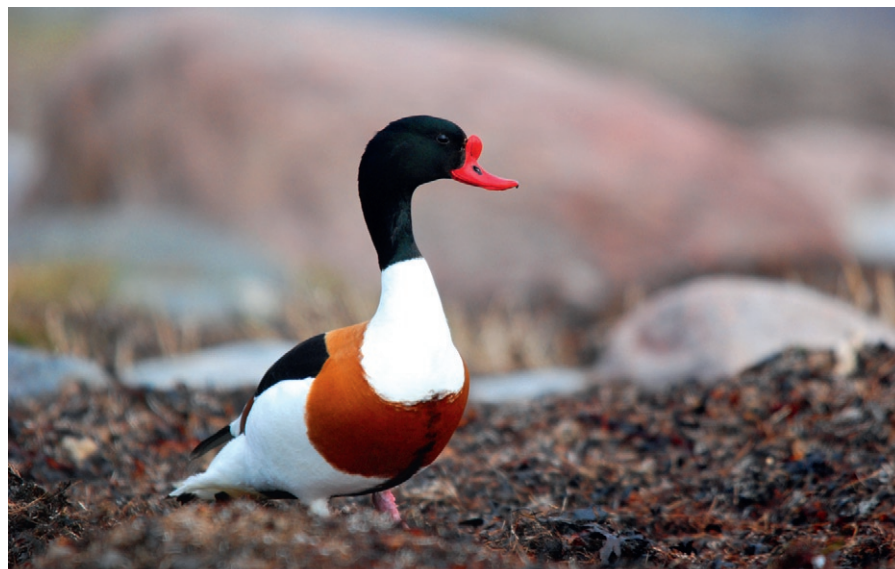

FOTO: EVE KARR

Nuputa

Eelmise Tiirutaja nuputamispildil oli isane muusträstas (*Turdus merula*), emas-lind on tumepruuni sulestikuga. Süsimusta sulekuue ja kauni kuldkollase noka tõttu aetakse teda sageli segamini kuldnokaga. Muusträstas on Eestis harilik pesitseja (300 000–400 000 paari) ja ka üha arvukam talvituja (5000–10 000 lindu). Oma samblase pesa teevad muusträstas vahel isegi hoonete sisse. Õige vastuse eest saab auhinna Lauri Tallinna Arte Gümnaasiumist. Siinsele pildiküsimusele ootame vastust 10. maiks aadressil riho.kinks@eoy.ee. Õigesti vastanute vahel loositakse välja raamat „Linnuelu aabits. Suvised aialinnud“.

Osale

■ Alates veebruarist Tartu loodusmajas korraldatud **EOÜ loodusõhtute** sarja viimane õhtu toimub 7. aprillil kell 18. Tartu Ülikooli teadur Tuul Sepp räägib teemal „Igavese nooruse otsingul: kala-kajaka vananemiseuuringud“. Loodusõhtud toimuvad koostöös Tartu Keskonnahariduse Keskusega.

■ **EOÜ mälumängu** järgmine voor toimub 16. aprillil ja hooaja lõpetamine 14. mail. Kohaks on ikka Tartu loodusmaja, algus kell 18 ja mängu juhivad Urmas Abel. Oodatud on ka uued mängurid! Eelmiste voorude küsimused ja punktitalabeli leiab EOÜ kodulehelt.

■ 19.–20. aprillil toimuvad traditsioonilised **lihavõtte linnuvaatluspäevad**. EOÜ kutsub kõiki linnusõpru õue

linde vaatlema ja kevadet nautima. Ühtlasi palume kohatud liigid ja lindude arvu kirja panna ning tulemused hiljemalt 25. aprilliks ornitoloogiaühingule edastada. Lähemalt vaata EOÜ kodulehelt. Lisateave: 742 2195.

■ 10.–11. mail on rahvusvahelised rändlindude päevad ja selle tähistamiseks toimub 11. mail **tornide linnuvaatlus**. Juhendajate abiga saab vaatlustornides üle Eesti jälgida linde ning räägitakse lindude rändest. Osaleda võib ka omal käel. Lisateave: Mariliis Märtson, 5306 8315.

■ 20. mail algab **öölaulukute loenduse** hooaeg. Osalemiseks tuleb mais ja juunis kolmel korral läbida enda valitud marsruut ja kõik öised lauljad kirja panna. Juhised saab EOÜ kodulehelt (Osale), e-postiga jaanus.elts@eoy.ee või telefonil 742 2195.

Linnuhuvilised soovivad

Veelinnud. Joe Blossom. Kirjastus Koolibri, 2013. 64 lk. 442

Väikeses formaadis raamatuke tutvustab enam kui 130 veega seotud linnuliiki alates luikedest kuni toonekurgedeni. Iga liigi kohta on määramisabiks joonistus ning 2-3 kirjeldavat lauset. Tõlkeraamatule iseloomulikult puudub mõni Eestis tavaline liik, kuid tegu on siiski väga lihtsa ja hea raamatuga veelindude tundmaõppimiseks. Lühiteavet saab veelindude toitumisviisi, rände, munade jm kohta ning eriti head on lindude siluetid.

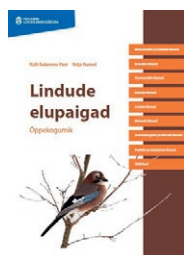
Metsalindude laulud ja hüüud. Hannu Jännes ja Owen Roberts. Kirjastus Koolibri, 2013. 64 lk, kaasas CD. 475

2012. a ilmus samas sarjas raamat „Linnulaule ja -hüüde“. Paljud liigid on neis raamatutes kattuvad, kuid fotod ja tekstid siiski teised. Tekstides tundub seekord olevat pisut rohkem teavet ja juhiseid määramiseks. Siiski oodanuks siit nagu eelmisestki raamatust rohkem teavet laulude ja häälsüste kohta. Raamatusse on mahtunud 80 linnuliiki ja enamikul liigirühmadel on esindatud kõik meil leiduvad liigid. Kõigi nende laulud ja häälsused on ka kaasasoleval CD-l.

Väike linnuraamat. Sarah Khan. Kirjastus Koolibri, 2013. 64 lk. 463

Väike raamat annab lühiülevaate peaaegu kõigest, mis lindudega seotud, alates põlvnemisest ja kehaehitusest kuni linnukaitse ja müütideni. Ühelegi teemale pole pühendatud üle kahe lehekülje ja seetõttu on tegemist tõesti ülevaatega. Raamatus on palju linnupilte, kaks neist on küll vale nime saanud: vaenukäost on saanud täaknökk ja jõgivästrikust hänilane. Raamatus on viide ka internetilehele, kust erikoodi abil saab paljusid joonistusi alla laadida, muidugi vaid enda tarbeks.

Lindude elupaigad. Õppekogumik. Külli Kalamees-Pani ja Veljo Runnel. Tartu Ülikooli loodusmuuseum, 2013. 32 lk. 398

Tartu Ülikooli loodusmuuseumi õppekogumike sarjas ilmunud raamat on mõeldud peamiselt õppevahendiks koolidele, looduskeskustele jt. Selles kirjeldatakse kaheksat lindude elupaigatüüpi mererannikust parkideni, nende iseärasusi ja neis pesitsevaid linde. Ligi kolmandiku raamatust moodustavad töölehed ja ülesanded. Kogumik on kättesaadav ka internetist loodusmuuseumi kodulehelt www.natmuseum.ut.ee.

Hirundo koduleht uuenes

EOÜ teadusajakirja Hirundo kodulehelt saab nüüd elektrooniliselt lugeda kõiki alates 1988. aastast ilmunud numbreid ja nende lisasid ehk Supplementumeid. Uuenenud on ka kodulehe otsimootor. Vaata www.eoy.ee/hirundo.

■ 25. maist 15. juunini toimub **haudelindude punktloendus**. Osalejatel tuleb sel ajavahemikul läbida enda valitud loendusrada ning 20 punktis kirja panna kõik kuulnud ja nähtud linnuliigid. Juhised saab EOÜ kodulehelt (Osale), e-postiga renno.nellis@gmail.com või telefonil 5302 1377.

■ **EOÜ suvepäevad** toimuvad 28.–29. juunil Saaremaal Kihelkonnas. See on Eesti suurim linnuhuviliste kokkusaamine. Suvepäevad on avatud kõigile, osalemiseks ei pea olema EOÜ liige. Kahe päeva jooksul on nii loenguid, praktilist õpet kui ka meelelahutust. Lähem teave ilmub juunis EOÜ kodulehel.

Kroonika

■ 12. märtsil alustas EOÜ **kakukaamera** taas otseülekannet varasematest aastatest tuttavaks saanud kodukakkude Klaara ja Klausiga pesaõõnsusest. Päev varem oli Klaara jõudnud pessa mune da ka juba esimese muna. Vaata www.eoy.ee/kodukakk või www.looduskalender.ee, kus on avatud ka kakukaamera foorum.

■ 20. märtsil esitleti Tallinna postimajas **aasta linnu postmarki** ning toimus **jäälinnulaulu** esmaettekanne. Peale postmargi andis Eesti Post välja ka aasta linnu ümbriku ja kaardi ning postimajas said soovijad esimese päeva eritempli. Komplekti on kujundanud Vladimir Taiger, kes esitlusel markide kujundamisest ka rääkis. Jäälinnulaulu on Peep Veedla sõnadele loonud Riho Sibul ning seda saab kuulata aasta linnu kodulehel ja Youtube'is.

FOTO: EESTI POST

Eesti Ornitoloogiaühing
Veski 4, Tartu 51005
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee

Tiirutaja toimetaja: Riho Kinks
Telefon: 508 6690
E-post: riho.kinks@eoy.ee
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Lehe väljaandmist on peale märgitud autorite toetanud rsb-images.com ja Keskonnainvesteeringute Keskus
Küljendus: Eesti Loodusfoto

